

EESC

Rytų Europos studijų centras

LINAS KOJALA

LIETUVA IR JAV: STRATEGINĖS PARTNERYSTĖS REALIJOS IR PERSPEKTYVOS

RYTŲ EUROPOS STUDIJŲ CENTRAS

Vilnius
2020 m. gegužė

STUDIJA RENGĖ:

Linus Kojala, Rytų Europos studijų centras

Turinys

Santrauka	5
Įvadas	7
I. Saugumo ir gynybos politika	9
Lietuvos gyventojų požiūris į JAV politiką	18
II. Ekonomika	22
III. JAV prezidento rinkimai 2020	27
Trumpo užsienio politika pirmųjų trijų kadencijos metų perspektyvoje	27
Tikėtino Demokratų partijos kandidato Bideno užsienio politikos bruožai	29
Bideno ir Trumpo rinkimų perspektyvos	33
Išvados	35
Šaltiniai	36

Santrauka

Lietuvos ir JAV santykiai yra tvirti ir nuoseklūs. Baltijos valstybių narystė NATO užtikrino ilgalaikį bendradarbiavimą saugumo ir gynybos politikos srityje; kryptinga integracija į Europos Sąjungą (ES) ir globalią prekybos sistemą, taip pat sėkmingas vakarietiško ekonomikos taisyklių perėmimas sustiprino Lietuvos patrauklumą ekonominių santykių plotmėje.

Nors pasiekimai vystant dvišalį dialogą akivaizdūs, iššūkių spektras nemažėja. Gynybos srityje būtina ir toliau spręsti atgrasymo stiprinimo rytiniame NATO flange klausimą. Be tiesioginio JAV indėlio prielaidos kokybiniam Lietuvos saugumo situacijos gerėjimui yra ribotos. Todėl Lietuva turėtų skirti NATO lyderių sutartą 2 proc. BVP dalį gynybai bei siekti, kad JAV dėmesys regionui išliktų ženklaus. Tam gali pasitarnauti geri JAV ir Lenkijos santykiai, kuriantys palankią terpę ir Lietuvai aktualių geopolitinių iššūkių sprendimui. Ateityje papildomų dilemų kels aštrėjanti JAV ir Kinijos priešprieša, taip pat JAV ir ES nesutarimai.

JAV santykiai su Rusija išlieka komplikuoti. Viena vertus, tai kuria terpę Lietuvai stiprinti savo kaip patikimo sąjungininko statusą; kita vertus, geopolitinės slinktytis bei pandemijos sukelti iššūkiai gali paskatinti JAV politinių prioritetų bei jiems skiriamų resursų peržiūrą.

Pagrįstų nuogąstavimų Lietuvai turėtų kelti JAV vykstantys kartu kaitos procesai, sąlygojantys kintantį požiūrį į JAV globalius prioritetus bei menkesnį susidomėjimą klausimais, susijusiais su Baltijos valstybėmis. Šis procesas jau apčiuopiamas ir kiekybiškai: pavyzdžiui, amerikiečių nuomonių apklausos rodo, kad jaunesni JAV gyventojai yra mažiau linkę pritarti karinės jėgos naudojimui Baltijos šalių saugumui užtikrinti nei Šaltojo karo metus menančios kartos. Atsižvelgiant į tai, būtina siekti didesnio Lietuvos girdimumo JAV politinių lyderių, o taip pat būsimųjų sprendimų priėmėjų universitetuose ir analitiniuose centruose, tarpe. Siekiant šių tikslų galimos tiek priemonės, kurioms reikia finansinių investicijų (pvz., kurti akademinę pozicijas Baltijos valstybių tyrimams prestižiniuose JAV universitetuose), tiek tokios, kurios reikalauja sąlyginai mažai kaštų (pvz., dažnesni Lietuvos atstovų vizitai į JAV; su vizitais

susietos politinių lyderių paskaitos JAV universitetuose; politinių lyderių nuomonių straipsnių rengimas didžiausioms JAV žiniasklaidos priemonėms; efektyvesnis koordinavimas planuojant Lietuvoje aukšto rango konferencijas, į kurias kviečiami JAV sprendimų priėmėjai ir pan.).

Palyginti daug nišų išlieka ekonominiame bendradarbiavime. Nors JAV ir Lietuvos santykiai šioje srityje intensyvėja – lietuviškos kilmės prekių eksporto į JAV apimtys auga, o su JAV kapitalu siejamų darbo vietų Lietuvoje sukuriama vis daugiau – terpių vystymui tebėra. Lietuvai svarbu prioritetizuoti sritis, kuriose veikiančios verslų turi geriausias galimybes įsiliesti į JAV rinką, bei kryptingai siekti apčiuopiamų rezultatų; taip pat aktualu aktyviau siekti stambių JAV investicijų Lietuvoje, kurios turėtų ne tik pozityvų ekonominį, bet ir saugumo aspektą.

Įvadas

Lietuvos santykiai su JAV yra tvirti ir glaudūs bei suvokiami kaip strateginis prioritetas. Septynioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programoje nurodoma: „Siekime visomis priemonėmis stiprinti transatlantinius ryšius, Europos ir JAV santykių tolesnį glaudinimą. Būtina pasiekti, kad nuolatinių JAV ir kitų NATO narių karinės pajėgos būtų nuolat dislokuotos Lietuvoje ir kitose Vidurio Europos valstybėse. <...> Bus plečiamas ir intensyvinamas strateginis bendradarbiavimas su JAV, ypač energetikos, ekonomikos, mokslinių tyrimų ir karinio saugumo srityse. Tai vienas svarbiausių ateinančio politinio laikotarpio uždavinių, kuriam spręsti turi būti išnaudojamos visos galimybės tiek asmeninės diplomatijos, tiek tarpvyriausybinių bendradarbiavimo ir kitais pagrindais.“¹

Dvišalių santykių artumą sąlygoja istorinės (JAV sovietinės okupacijos nepripažinimo politika), kultūrinės (gausi lietuvių diaspora), politinės ir geopolitinės (narystė NATO, sutampantis požiūris į Vakarų vertybes) ir kitos priežastys.

Visgi esamo Lietuvos ir JAV bendradarbiavimo lygmens įvertinimas ir perspektyvų ateičiai paieška išryškina netolygumus įvairiose santykių srityse. Itin aukšto lygmens ir efektyvumo bendradarbiavimas vyksta gynybos ir saugumo srityje, apimant atgrasymo principo stiprinimą Vidurio ir Rytų Europoje, Lietuvos ir JAV kariuomenių bendradarbiavimą, tarptautines karines misijas, karinės technikos įsigijimus iš JAV, kibernetinio saugumo srities bendradarbiavimą. Tuo pačiu atsiveria terpės mažiau išvystytoms sritims: pastebima, kad ekonominiai saitai išlieka sąlyginai menki, Lietuva stokoja didelės apimties investicijų iš JAV, nėra skiriamas deramas dėmesys Lietuvai aktualių temų kėlimui JAV akademinėje ir analitinių centrų (ang. think-tank) veikloje. Be to, dėl sisteminių geopolitinių pokyčių ir slinkčių JAV vidaus politikoje atsiveria tam tikros rizikos: didėjantis atotrūkis tarp JAV ir ES, polinkis Vašingtone svarstyti apie karinių įsipareigojimų sąjungininkams mažinimą arba jų perorientavimą į kitus regionus (ypač Aziją), kur kas jaunesniosios amerikiečių kartos interesas Baltijos šalims ir jų saugumo poreikiams.

Šios analitinės studijos tikslas – apžvelgti pagrindines Lietuvos ir JAV santykių tendencijas bei, siekiant šį bendradarbiavimą gilinti ir plėsti, prisidėti prie rekomendacijų Lietuvos sprendimų priėmėjams kūrimo. Studija susideda iš trijų dalių; pirmoje aptariamos saugumo ir gynybos politikos dimensijos, antroje – ekonominis bendradarbiavimas, trečioje – 2020 metų JAV prezidento rinkimų kontekstas ir prognozės.

Už pastabas dėkojame ekspertams bei Lietuvos institucijų atstovams.

1. Saugumo ir gynybos politika

- JAV ir Baltijos šalių bendradarbiavimas saugumo politikoje abiejų pusių vertinimas kaip **konstruktyvus ir efektyvus**.
 - 2019 metais su trimis Baltijos valstybėmis buvo pasirašyti **dvišaliai bendradarbiavimo gynybos srityje susitarimai**, apibrėžiantys bendradarbiavimą tarptautinėse operacijose, kibernetinio saugumo srityje, dalijantis žvalgybos informacija, užtikrinant tęstinę JAV finansinę paramą Lietuvai perkant prieštankines, oro gynybos sistemas ir žvalgybos pajėgumus. JAV taip pat įsipareigojo finansiškai prisidėti Lietuvai įsigyjant karinę jūrų įrangą, turinčią pakeisti iki šiol turimas sovietų gamybos platformas;
 - 2020 metų Nacionalinės gynybos įgalinimo įstatyme (*National Defense Authorization Act, NDAA*), apibrėžiančiame JAV gynybos išlaidas, **bendradarbiavimo su Baltijos valstybėmis plėtojimui skirta iki 125 mln. dolerių**. Taip pat pirmą kartą Pentagono biudžete numatomi 50 mln. dolerių Baltijos šalių oro erdvės gynybos plėtrai remti. Galiausiai įstatyme pažymima, kad JAV Gynybos ir Valstybės departamentai turi parengti išsamią regiono gynybos analizę, kuria būtų siekiama numatyti tolesnes priemones atgrasymo principui stiprinti;
 - Pastaraisiais metais augo finansavimas dar Baracko Obamos prezidentavimo metu pradėtai Europos atgrasymo iniciatyvai (*European Deterrence Initiative, EDI*), skirtai stiprinti Vidurio ir Rytų Europos pasirengimą atremti grėsmes, kylančias iš Rusijos. Trumpo administracijos metu išlaidos šiai sričiai padidėjo nuo 3,4 mlrd. 2017 metais iki 6,5 mlrd. JAV dolerių 2019 metais. Tiesa, 2020 metais JAV administracija pirminiame biudžeto projekte numatė mažesnę sumą, 5,9 mlrd. JAV dolerių, bet Kongrese ji buvo grąžinta į 2019 metų lygį. **2021 metų biudžeto plane Trumpo administracija atgrasymo stiprinimui Europoje numato dar mažiau, 4,5 mlrd. JAV dolerių**. Argumentuojama, kad mažėjantį poreikį sąlygoja jau anksčiau įgyvendinti infrastruktūros projektai; be to, suma dar gali keistis po svarstymų

Kongrese. Kritikai pažymi, kad sumos mažinimas sietinas su skeptišku Trumpo požiūriu į sąjungininkus ir noru nukreipti bent dalį šių išlaidų į sienos su Meksika statybas;²

- COVID-19 pandemija **gali turėti pasekmių JAV gynybos politikos planavimui**. Nors nesitikima, kad 2021 metais JAV bazinės bei karinėms operacijoms numatytos gynybos išlaidos bus mažesnės, nei planuota (apie 740 mlrd. JAV dolerių), 2008-2009 metų recesijos patirtis parodė, kad ekonominis nuosmukis po kelerių metų gali sąlygoti dalies išlaidų karpymą, taip pat naujų prioritetų nustatymą (tame tarpe ir persvarstant JAV pajėgų įvairiose pasaulio šalyse dislokavimą). Tai potencialiai mažins galimybes JAV tiesioginiam įsitraukimui papildomai stiprinant atgrasymą NATO rytiniame flange.³
- Nepaisant to, **Lietuvai svarbu toliau nuosekliai siekti JAV karių nuolatinio dislokavimo Lietuvoje ir/ar kitose regiono šalyse**, suvokiant tai kaip esminę atgrasymo nuo grėsmių iš trečiųjų šalių priemonę bei ilgalaikį valstybės saugumo garantą;
- Suvalkų koridorių traktuojant kaip vieną pažeidžiamiausių visame NATO rytiniame flange, **būtina siekti atgrasymo principo stiprinimo bendradarbiaujant kartu su Lenkija**. Artimi Varšuvos santykiai su JAV yra galimybė vystyti projektus, kurie tiesiogiai atlieptų Lietuvos saugumo iššūkius. JAV ir Lenkijos santykiai pastaruoju metu kuria tam palankę terpę: 2019 metais šios šalys pasirašė Bendrąją deklaraciją dėl glaudesnio gynybos bendradarbiavimo, numatant Lenkijoje dislokuojamų apie 4,5 tūkst. JAV karių kontingentą didinti dar 1 tūkst. karių. Be to, net ir pandemijos metu nenutrūko bendros karinės pratybos: manevrus „Allied Spirit“ („Sąjungininkų dvasia“), iš pradžių planuotus surengti 2020 metų gegužę, 6 tūkst. abiejų šalių karių Lenkijos šiauriniame Pamario Dravsko poligone vykdys birželį;⁴
- **Lietuvai itin svarbu išlaikyti NATO rekomenduojamą gynybos finansavimo lygį – bent 2 proc. BVP**. Šį aspektą JAV administracija akcentuoja kaip vieną iš „lakmuso popierėlių“ vertinant sąjungininkų pasiryžimą proporcingai prisidėti prie bendro saugumo stiprinimo. Trumpas anksčiau yra išreiškęs abejonių, ar JAV gintų užpultą sąjungininkę, jei ši neskirtų atitinkamo gynybos finansavimo.⁵ NATO duomenimis, 2019 metais sutartą dalį gynybos biudžete skyrė tik devynios NATO valstybės: JAV, Bulgarija, Graikija, Jungtinė Karalystė, Estija, Rumunija, Lietuva, Latvija ir Lenkija. Finansavimo mediana tarp visų NATO narių siekė 1,67 proc. BVP. Be to, atkreiptinas dėmesys, jog NATO rekomenduoja bent

20 proc. lėšų skirti ginkluotės ir karinės technikos įsigijimams bei modernizavimui. Šį kriterijų atitinka beveik pusė NATO valstybių, tarp jų ir Lietuva.⁶

- Nors gynybos finansavimo tema viešai aptarinėjama jau kurį laiką, **būtina tęsti visuomenės informavimą apie to svarbą ir atsiperkamumą** (ypač dėl to, kad ženkliai dalis šiuo metu skiriamų gynybos biudžeto išlaidų lieka Lietuvos ekonomikoje bei didžiuliu kaštų, tiek monetarinių, tiek dėl saugumo situacijos pablogėjimo, kurie kiltų teoriškai bandant atsieti Lietuvos saugumą nuo narystės NATO privilegijų ir įsipareigojimų). RESC užsakymu vykdyto reprezentatyvaus sociologinio Lietuvos gyventojų tyrimo duomenimis, 2020 m. gegužę tezei, kad Lietuvos gynybos biudžetas turi siekti bent 2 proc. BVP, visiškai pritarė arba pritarė 44 proc. gyventojų, o daugiau nei penktadalis neturėjo nuomonės; su išlaidų didinimu iki 2,5 proc. BVP visiškai sutiko arba sutiko tik 24 proc. respondentų;⁷
- **Santykių su JAV kontekste svarstymai dėl gynybos išlaidų, o taip pat galimų pandemijos sukeltų ekonominių sunkumų, neturėtų tapti priežastimi mažinti karinius įsigijimus**, tarp kurių jau anksčiau numatyti šeši amerikietiški sraigtasparniai UH-60M „Black Hawk“, kurių vertė 300 mln. eurų, dalį sumos padengiant JAV, bei lengvosios taktinės transporto priemonės (angl. Joint Light Tactical Vehicle), kurių numatoma kaina siekia apie 155 mln. eurų;
- Lietuvai svarbu ir toliau dalyvauti **tarptautinėse operacijose, kurios įtvirtinta atsakingų sąjungininkų įvaizdį JAV sprendimų priėmėjų akyse**. Greta ilgalaikių misijų Afganistane, Irake ir kitur, sveikintinas Lietuvos, pirmosios ES valstybės, prisijungimas prie Hormūzo sąsiaurio operacijos, siekiant prisidėti prie tarptautinės misijos užtikrinti laivybos saugumą į Persijos įlankos šalis;
- **Lietuvai strategiškai svarbu sudaryti palankų sąjungininkų pajėgas priimančios valstybės įvaizdį**. Pastebėtina, kad JAV kariuomenės atsiliepimai apie sudaromas sąlygas yra pozityvūs. Tikslinga, kad priimančios šalies įvaizdis būtų ir toliau stiprinamas ne tik kuriant palankesnes sąlygas, bet ir **demonstruojant atitinkamą politinį dėmesį** (pavyzdžiui, dėl dislokuotiems JAV ir kitų valstybių kariams kylančių papildomų rizikų pandemijos kontekste);
- Bendradarbiavimo saugumo srityje apimčių augimas turėtų būti traktuojamas kaip sėkmingas dėl esančio mažėjančio politinio JAV dėmesio Baltijos šalims atremiantis argumentas. JAV sprendimų priėmėjų teigimu, tai, kad Lietuva ir kitos Baltijos šalys neatsiduria JAV politinių prioritetų sąrašo viršuje (pavyzdžiui, dvišaliai

aukščiausių lyderių susitikimai vyksta rečiau, nei norima), yra tiek valstybių dydžio, tiek santykių tvarumo rezultatas. Kaip šios studijos autoriams teigė esamos JAV administracijos aukšto lygio pareigūnas,

*Lietuva, Latvija ir Estija nėra JAV užsienio politikos diskusijų objektas tiesiogine to žodžio prasme. Tą lemia faktas, kad **santykiai su visomis trimis Baltijos šalimis yra pozityvūs, patikimi, nekeltantys dilemų, dėl kurių būtų esmingai nesutariama**; todėl dabar iš esmės yra koncentruojamasi į dalykus, susijusius su dar neatskleistu santykių potencialu; pavyzdžiui, tai galėtų būti glaudesni ekonominiai ir energetiniai saitai, kova su pinigų plovimu ir pan. Be abejo, viešojoje diskusijoje dažniausiai vis tiek yra sugrįžtama prie saugumo ir Baltijos šalių santykių su Rusijos tematikos; visgi praktikoje šie politiniai klausimai vis dažniau atsiduria ne Vašingtono elito darbotvarkėje, o bendresniuose Europos saugumo ir NATO svarstymuose. Kitaip tariant, **ne itin dažnas Vašingtono politikų kalbėjimas apie Baltijos šalis yra šalutinis ilgalaikių gerų santykių produktas, o ne mažėjančio intereso ar JAV atsi-traukimo iš regiono indikatorius**. Juk yra daugybė Europos valstybių, apie kurias JAV kalba daug dažniau, bet tai tikrai nereiškia, kad santykiai su jomis – geri. Be to, ypač šiai administracijai svarbu pabrėžti, kad Europos valstybės **gali daugiau daryti pačios, nes yra pakankamai ekonomiškai išsivysčiusios, todėl jos neturėtų tikėtis nuolatinio perdėto JAV dėmesio ar paskatinimo**; itin sėkminga Baltijos valstybių posovietinė transformacija per pastaruosius tris dešimtmečius sąlygoja tokio požiūrio susiformavimą ir jų trijų atžvilgiu.*

- Bendradarbiaujant su JAV Lietuvoje steigiamas **Regioninis kibernetinės gynybos centras galėtų atlikti reikšmingą vaidmenį 5G ekspertiniame vertinime**. Šis centras galėtų tapti vienu iš *hubų*, koncentruojantis į 5G ryšio saugumo problemas ir taip galėtų prisidėti prie JAV interesų stabdyti Kinijos plėtrą Europos 5G ryšio rinkoje. Planuojama, kad pilnus operacinius pajėgumus centras pasieks 2021 metais. Be lietuvių ir amerikiečių jame dirbs ukrainiečiai ir kartvelai;
- JAV ir Lietuvos bendradarbiavimo tvarumą svarbu demonstruoti ir politiniu lygiu, **nepritariant toms ES ar atskirų Europos valstijų iniciatyvoms, kurios galėtų sąlygoti atsakomybių su NATO dubliavimą, ypač kalbant apie siekį kurti Europos strateginę autonomiją nuo JAV, teorines diskusijas apie Europos kariuomenės**

- kūrimą, JAV pramonės vaidmens mažinimą Europos šalių gynybos įsigijimų politikoje. Vietoje to aktualu stiprinti sritis, kuriose išryškėja NATO ir ES sinergija (pavyzdžiui, infrastruktūros plėtros ir teisinio reguliavimo aspektais užtikrinant spartesnę Aljanso pajėgų judėjimą kertant valstybių-sajungininkų sienas);
- JAV santykiai su Kinija Vašingtone vis labiau yra traktuojami kaip „nulinės sumos žaidimas“, būdingas dvipoliam pasauliui. **JAV primygtinai prašo sąjungininkų vengti „pilkosios zonos“ statuso ir pademonstruoti apsisprendimą dėl strateginės politikos Kinijos atžvilgiu, peržengiant vien 5G klausimo ribas.** Pažymėtina, kad tokia laikysena vienija abi didžiąsias JAV politines partijas – Respublikonus ir Demokratus. **Lietuva šiuo atžvilgiu JAV traktuojama kaip natūrali sąjungininkė, prioritetizuojanti JAV saugumo garantijas bei esanti santykinai mažai priklausoma nuo Kinijos ekonominių, kultūrinių ir kitokių svertų.** Tikėtina, kad pandemijos kontekste JAV ir Kinijos priešprieša augs. Todėl Lietuvai aktualu nustatyti aiškias santykių su Kinija gaires, vengiant dviprasmybių;
 - JAV itin siekia sąjungininkų bendradarbiavimo 5G plėtros srityje. Kai kurių aukščiausio lygio ekspertų teigimu, ilgainiui tai bus dar svarbesnis sąjungininkų vertinimo kriterijus nei šiuo metu akcentuojamos gynybos išlaidos. **Dabartiniame kontekste, esant dideliam JAV poreikiui ir interesui, tai turėtų būti traktuojama kaip vienas iš Lietuvos svertų pasiekti adekvačių diplomatinių ir politinių laimėjimų,** užtikrinant susitarimo dėl 5G tinklo plėtros pasirašymą aukštu politiniu lygmeniu; tai pademonstruotų JAV ir Lietuvos sąjungininkų statusą bei vienybę;
 - **JAV santykiai su Rusija išlieka komplikuoti ir priešiški.** Trumpo administracijos Nacionalinio saugumo strategija pažymi, kad Kinija ir Rusija yra „revizionistinės jėgos“, mėginančios „sukurti pasaulį, prieštaraujantį JAV vertybėms ir interesams“.⁸ JAV kryptingai laikosi sankcijų dėl Rusijos agresijos Ukrainoje politikos, pritaikė sankcijas ir dėl „Nord Stream 2“ projekto tarp Rusijos ir Vokietijos, laikomo prieštarujančiu Europos energetinio saugumo interesams.⁹ Be to, 2020 metais JAV Valstybės departamento paskelbta ataskaita apie šalių vykdytą ginklų kontrolę, ginklų neplatirimą ir nusiginklavimą dar kartą konstatavo, kad Rusija jau ilgą laiką pažeidinėjo Vidutinio nuotolio branduolinių pajėgų sutartį (INF), nesilaiko „Atviro dangaus“ (Open Skies Treaty) sutarties, pažeidinėja Cheminio ginklo konvenciją.¹⁰ Galiausiai JAV traktuoja Rusiją kaip grėsmę dėl kišimosi į 2020 metų rinkimų procesus JAV bei kituose Vakarų šalyse.¹¹ Tiesa, RESC kalbintų

JAV ekspertų nuomone, **net ir tokioje santykių atmosferoje JAV lyderiai – trumpojo ir vidutinio laikotarpio perspektyvoje – veikiausiai bus linkę ieškoti sąlyčio taškų su Rusija**; strateginiame lygmenyje tą skatins daryti auganti JAV priešprieša su Kinija, kuri reikalauja dėmesio bei resursų (tiek žmogiškųjų, tiek materialinių) sutelkimo. Be to, gali būti bandoma nesukurti sąlygų Maskvos ir Pekino suartėjimui. Todėl **konfrontacija su Rusija yra suvokiama kaip trikdys ilgalaikiams JAV globaliems interesams, sukuriantis paskatas „atšilimo“ iniciatyvoms**, net jei jos ambicija ir apimtimi neprilygs Obamos „Perkrovimo“ politikai. Vienu iš sąlyčio tarp JAV ir Rusijos taškų gali būti 2021 metais baigianti galioti Strateginės ginkluotės mažinimo (START) sutartis. Nors derybos dėl jos atnaujinimo arba pratęsimo kol kas stringa, o JAV deklaruoja principinį interesą tik tuo atveju, jei prie susitarimo prisijungs ir Kinija, manoma, kad artėjant esamos sutarties galiojimo pabaigai – ir įvykus JAV prezidento rinkimams – paskatos derėtis augs;¹²

- Potencialus JAV ir Rusijos santykių gerėjimas kels nuogaštavimą Baltijos valstybėms, ypač tuo atveju, jei derybos tarp Vašingtono ir Maskvos bus vykdomos kartojant „Perkrovimo“ politikos klaidas (pavėluotas sąjungininkų informavimas apie proceso eigą; tarpės abejonėms sukūrimas) bei tiesiogiai nesiejant šių derybų su tolesniu atgrasymo principo NATO rytiniame flange stiprinimu. Išvengus pirmosios klaidos, **Lietuva galėtų traktuoti šią tendenciją kaip savaime nesudarančią prielaidų saugumo situacijos blogėjimui; tokiu atveju turėtų būti laikomasi nuostatos, kad JAV principinis požiūris į sąjungininkus nesikeičia. Be to, santykių tarp Rusijos ir JAV atšilimas gali būti bandomas išnaudoti kuriant konstruktyvią sąsają tarp šio dialogo ir papildomų JAV priemonių stiprinant Baltijos valstybių saugumą.** Tokiu būdu atsivertų papildomos galimybės žengti žingsnius kokybiškai gerinti, o ne bloginti Lietuvos saugumo padėtį;
- JAV demonstruoja atvirumą glaudesniai dialogui su Baltarusija. Tą įrodo aukščiausio lygio delegacijų, nuo prezidento patarėjo nacionaliniam saugumui iki Valstybės sekretoriaus Mike'o Pompeo, vizitai į Minską bei konkrečiais žingsniais (pavyzdžiui, JAV nominuojant ambasadorę Baltarusijai) demonstruojama intencija atkurti aukščiausio lygmens diplomatinį atstovavimą.¹³ JAV pareigūnai privačiuose pokalbiuose pažymi, jog vadovaujasi kertiniu principu: Baltarusija, net ir būdama kvazi-suvereni valstybė, yra palankesnė Vakarų šalims nei visiškai uzurpuota Rusijos įtakos. Pastarojo laikotarpio Minsko ir Maskvos nesutarimai bei sąlyginis

santykių pablogėjimas, JAV manymu, atveria galimybę stiprinti Baltarusijos atsvarą Vakaruose. Tai ypač pabrėžtina ekonomikoje ir energetikoje. Kadangi panaši ir Europos valstybių, tokių kaip Vokietija, laikysena, **Lietuvai tikslinga atrasti savo nišą platesniame Vakarų ir Baltarusijos santykių kaitos kontekste, ypač atsizvelgiant į suskystintų dujų terminalo ir kitų energetinių saitų reikšmę globalių žaliavų eksporto į Baltarusiją plėtojimui. Tai galėtų būti skatinama ne tik politiniu, bet ir analitiniu lygmeniu, siekiant atkurti Lietuvos kaip Baltarusijos analizės ir ekspertizės *hubo* statusą, kurį stiprina objektyvios geografinės, kultūrinės ir nacionalinių strateginių interesų prielaidos;**

- Lietuva turėtų atkreipti dėmesį į **kartų kaitos procesą JAV politinio, akademinio ir kitų sričių elito grupėse**. Tyrimai rodo, jog karjeros laiptais šiuo metu kopianti JAV „Tūkstantmečio karta“ (gim. 1980–1990 m.) pasižymi kitokiu požiūriu į JAV užsienio politiką ir jos prioritetus nei būdingas vyresniems JAV gyventojams. Pavyzdžiui, dauguma Tūkstantmečio kartos atstovų atsisako „JAV išskirtinumo“ idėjos bei tikina, kad jų šalis nėra geresnė, nei kitos; kur kas didesnis dėmesys skiriamas tokioms sąlyginai neseniai politinės darbotvarkės viršuje atsidūrusioms grėsmėms kaip klimato kaita; kur kas kritiškiau vertinamas JAV karinių pajėgų pasitelkimas hipotetinio išpuolio prieš sąjungininkus atveju. Tai tiesiogiai atsispindi ir atsakant į klausimą į karinės jėgos naudojimą siekiant apginti Baltijos šalis, jei joms kiltų grėsmė. Apie šią tendenciją JAV strateginiai mąstytojai užsiminė jau anksčiau: pavyzdžiui, buvęs JAV Gynybos sekretorius Robertas Gatesas 2011 metais įspėjo: „tiems ateities JAV politikams, kuriems Šaltasis karas nebuvo esminis pasaulėžiūrą formavęs veiksnys, mūsų šalies investicijos į NATO gali nebeatrodyti to vertos.“ Todėl tikslinga kryptingai didinti Lietuvos matomumą ir regiono aktualijų pristatymą esamiems ir būsimiems JAV sprendimų priėmėjams:
- **Investuojant į prestižinius universitetus, jų mokymo programas, tyrimų apie JAV skatinimą**. Pavyzdžiui, neoficialiai vertinama, kad akademinės pozicijos, sutelkiančios dėmesį Baltijos regiono saugumo, politinės, ekonominės situacijos vertinimą, aukščiausio lygio universitete (pvz., Harvarde) įsteigimas galėtų kainuoti apie 3–7 mln. JAV dolerių per metus. Tai padengtų akademinio bei asistentų atlygį, investicijas į universiteto tyrimus. Tokio pobūdžio nuolatinis Lietuvos matomumo ir probleminių klausimų kėlimo skatinimas prisidėtų prie būsimųjų JAV lyderių savivokos formavimo ir aktualaus diskurso apie regiono vysty-

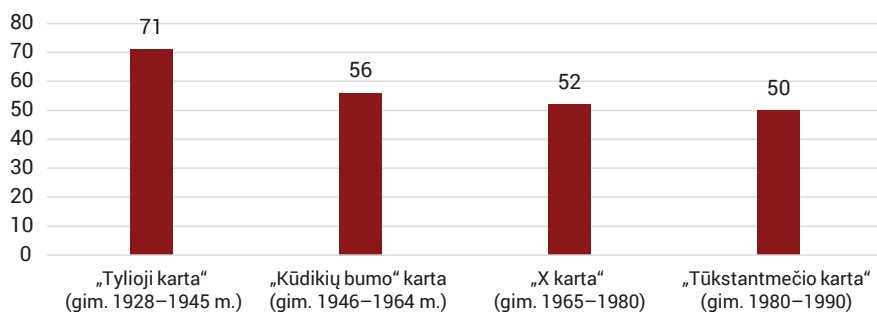
mąši palaikymo. Šią misiją iš dalies atlieka Stanfordo universitete dirbanti kuratorė Estijos ir Baltijos studijų temoms, Baltijos studijų programa Vašingtono valstijos universitete, taip pat Baltijos studijų pažangos asociacija (angl. *Association for the Advancement of Baltic Studies, AABS*). Visgi tikslinga tam skirti daugiau dėmesio, pavyzdžiui, **steigiant tradicinę metinę premiją už akademinis tyrimus ar publikacijas Lietuvos ir JAV santykių tema** bei pasitelkiant AABS ar kitas platformas jai realizuoti;

- Svarbu intensyvinti politinį dialogą. 2018 metais, Lietuvos valstybingumo 100-mečio renginių kontekste, organizuota daugiau nei 20 aukšto lygmens Lietuvos politikų vizitų į JAV ir susitikimų su aukštais šios šalies atstovais, įskaitant Vašingtone vykusį trijų Baltijos valstybių vadovų ir JAV Prezidento viršūnių susitikimą. 2019 metais taip pat vyko ne mažiau nei 20 aukšto lygio susitikimų.¹⁴ Tarp svarbiausių pasiekimų – 2019 metų spalį Vilniuje surengtas aukšto lygio JAV ir Europos energetikos forumas, kurio metu trijų Baltijos šalių ir JAV atstovai pasirašė bendradarbiavimo energetikoje susitarimą. 2020 metais įvyko Seimo Pirmininko vizitas į JAV. Nepaisant to, pastebima, kad **ypač parlamentinio lygmens diplomatija galėtų būti aktyvesnė, o Lietuvos parlamentarų apsilankymų JAV skaičius – didesnis**. Tai ypač svarbu vystant dialogą su jaunesnės kartos sprendimų priėmėjais, kurie dažnai yra mažiau įsigilinę į Vidurio ir Rytų Europos regiono problemas;
- **Lietuvos politiniai lyderiai vizitų JAV metu turėtų siekti kiek įmanoma dažniau rengti paskaitas universitetuose ar analitiniuose centruose**, pristatant Lietuvos požiūrį į aktualiausias geopolitinius, saugumo, ekonomikos iššūkius. Tai yra nedidelių kaštų reikalaujantis, bet potencialiai efektyviai žinių apie Lietuvą, santykius su JAV bei bendradarbiavimo galimybes skleidžiantis būdas. Gerosios praktikos pavyzdys – 2019 metų vasarį vykusio vizito Vašingtone metu užsienio reikalų ministras Linas Linkevičius skaitė paskaitą George'o Washingtono Universiteto studentams;
- **Lietuvos vadovai galėtų svarstyti galimybę pasiūlyti savo nuomonės straipsnius (ang. op-ed) didiesiems JAV žiniasklaidos leidiniams**, kuriuose aptartų geopolitines aktualijas ir kitus svarbius Lietuvos ir JAV santykiams aspektus. Kadangi Lietuvos ekspertų balsas JAV žiniasklaidoje yra girdimas retai, politiniai lyderiai sudarytų prielaidas paskatinti viešas diskusijas Lietuvai aktualiais klausimais;

- **Tikslinga stiprinti analitinių centrų bei institucijų ryšius su ekspertais JAV.** Rytų Europos studijų centras yra pasirašęs bendradarbiavimo susitarimus su dviem JAV analitiniais centrais – „Center for European Policy Analysis“ (CEPA) ir „Foreign Policy Research Institute“ (CEPA), kurių ekspertai 2019 metais lankėsi Lietuvoje; atskiros vyriausybės institucijos (pvz., Krašto apsaugos ministerija) kryptingai bendradarbiauja su tokiais analitiniais centrais kaip „Atlantic Council“. Visgi aktualu **šių ryšių plėtojimą ne tik inventorizuoti, įvertinant esamus pasiekimus, bet ir parengti 2–3 metų plėtros ir veiksmų koordinavimo strategiją;**
- Viena iš geriausių terpių pritraukti JAV užsienio politikos strategus, taip pat aukšto rango pareigūnus atvykti į Lietuvą – tarptautinės konferencijos saugumo ir gynybos klausimais. Kadangi Lietuvoje kasmet vyksta daug tokio pobūdžio renginių, įskaitant tarptautiniu mastu gerai žinomą „Sniego susitikimą“ (*Snow Meeting*), pasitaiko svečiams iš JAV siunčiamų pakvietimų susidubliavimo atvejų; kviečiamiesiems tampa sunku atskirti, kuris Vilniuje vykstantis renginys yra reikšmingiausias ir aktualiausias; organizatoriams dėl vidinės konkurencijos sudėtingiau surinkti adekvatų konferencijos biudžetą. Tuo metu Latvijoje (Rygos Konferencija) ir Estijoje (Lennarto Meri konferencija) akivaizdžiai yra ryškiausi tokio pobūdžio renginiai, gebantys suburti aukšto rango svečius. **Todėl svarbu suburti esamų renginių organizatorius, aptarti planus, užtikrinti geresnį koordinavimą bei prioretizavimą. Iniciatyvos tam imtis galėtų Prezidentūra arba Užsienio reikalų ministerija.**

Lentelė Nr. 1. kuo jaunesni amerikiečiai, tuo mažiau nusiteikimo ginti Baltijos šalis¹⁵

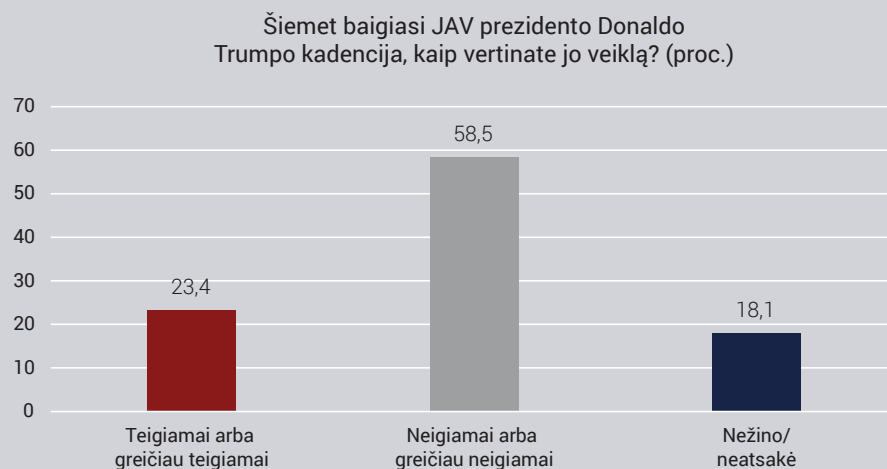
Jei Rusija įsiveržtų į vieną iš NATO sąjungininkių, tokių kaip Latvija, Lietuva ar Estija, ar pritartumėte JAV karinės jėgos panaudojimui? (atsakančiųjų teigiamai proc.)

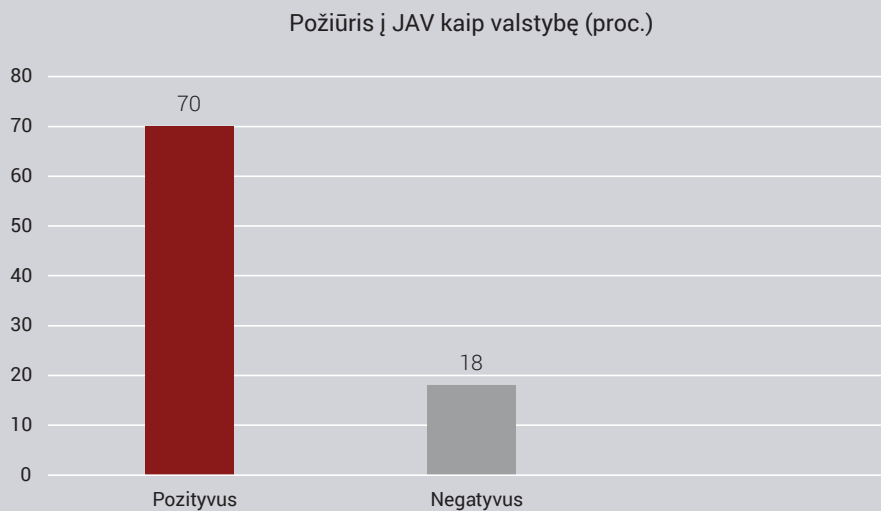

- **Saugumo ir kitų bendradarbiavimo sričių kontekste itin svarbūs klausimai, susiję su Lietuvos žydais (litvakais).** Lietuvos Užsienio reikalų ministerija teigia, kad didžioji dalis istorinių aplinkybių nulėmtų problemų jau išspręsta. Lietuva iki 2023 metų yra įsipareigojusi Geros valios fondui pervesti per 37 milijonų eurų kompensaciją, kuri skiriama Lietuvos žydų bendruomenės reikmėms. Iki milijono eurų jau skirta žydų kilmės asmenims, Lietuvoje nukentėjusiems nuo totalitarinių režimų.¹⁶ Tačiau privačios nuosavybės klausimas, atliepiamas ir 2009 metais 47-ių valstybių, tarp jų ir Lietuvos, Prahoje pasirašytos Terezino deklaracijos dėl Europos žydų prarasto turto grąžinimo principų, išlieka aktualus.¹⁷ Pabrėžtina, kad šie ir panašūs klausimai sulaukia ypatingo JAV politinio elito dėmesio; pavyzdžiui, prezidentas Trumpas 2018 metais pasirašė įstatymą, įpareigojantį Valstybės departamentą teikti kasmetes ataskaitas Kongresui apie tai, kaip įvairios Europos šalys vykdo įsipareigojimus atkurti teises į per Holokaustą nusavintą nuosavybę.¹⁸

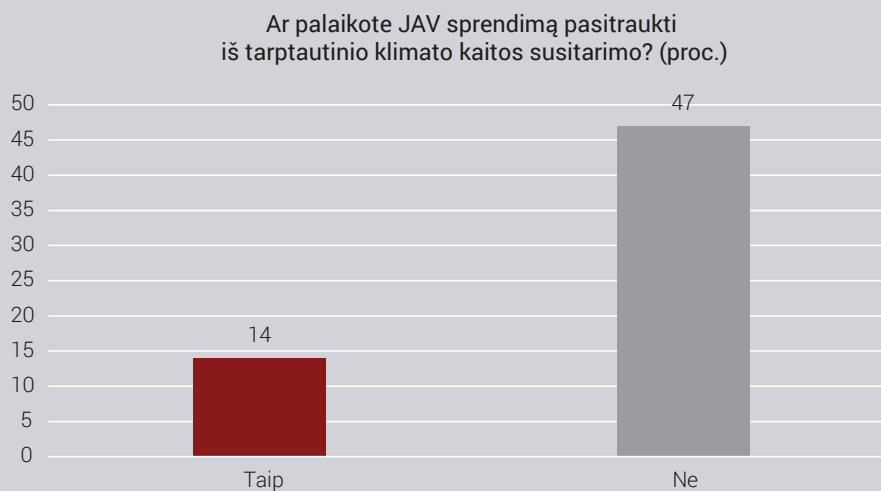
Lietuvos gyventojų požiūris į JAV politiką

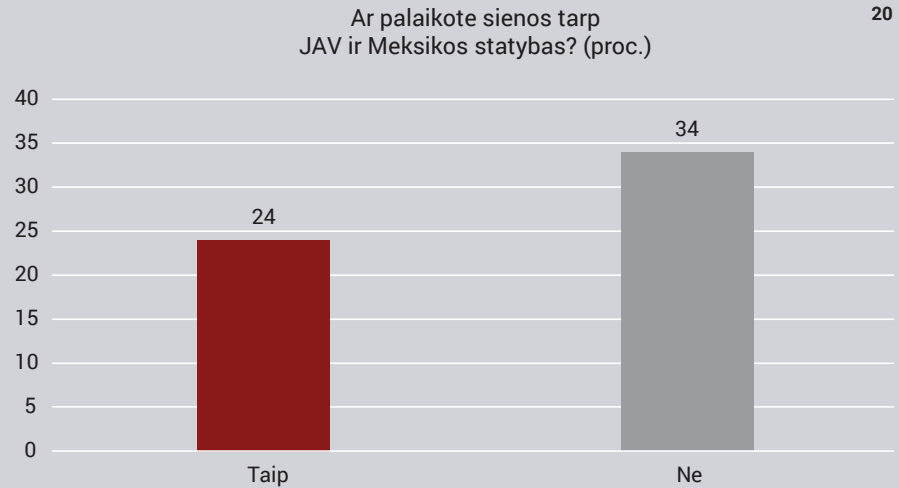
Lentelės Nr. 2-3. Lietuvos gyventojai kritiškai vertina Trumpą, bet ne JAV¹⁹

Lietuvos gyventojai kritiškai vertina pareigas einantį JAV prezidentą Trumpą – tai nauja tendencija, mat ankstesni tyrimai rodė, jog tiek George'as Bushas jaunesnysis, tiek Barackas Obama Lietuvoje buvo vertinami itin palankiai. Šis faktas atspindi bendras tendencijas daugelyje Europos šalių, kur JAV lyderis yra dar nepopuliariesnis, nei Lietuvoje. Svarbu pažymėti, kad kritiškas Trumpo vertinimas neišvengiamai nesąlygoja lietuvių nuomonės apie JAV kaip valstybę, kuri išlieka palanki bei geresnė nei Vakarų Europos valstybių vidurkis.

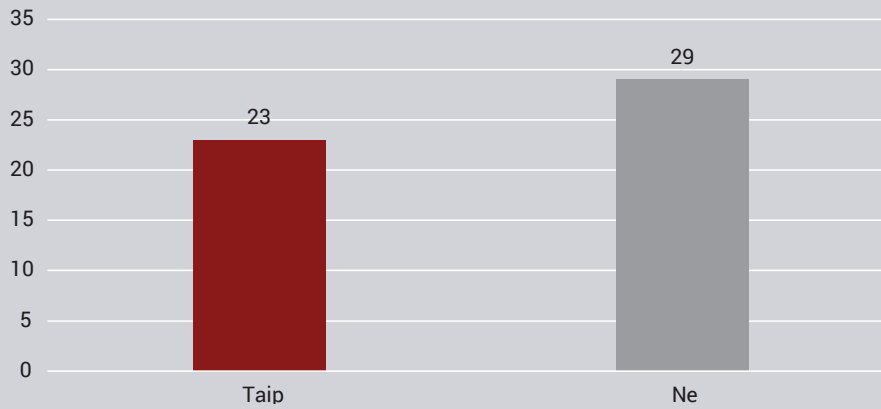

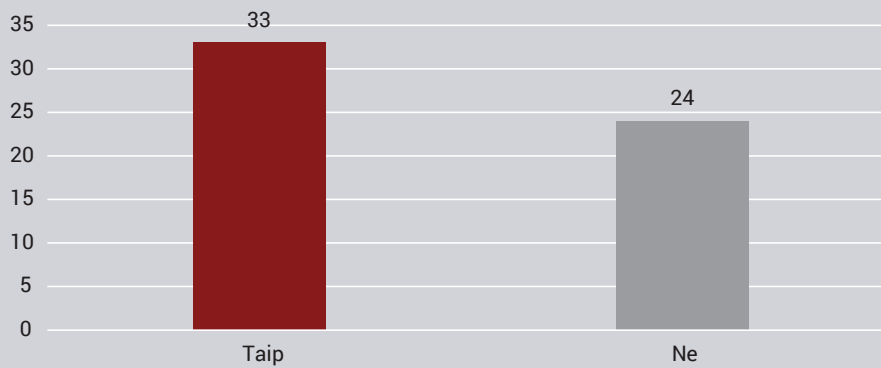
Lentelės Nr. 4-8. Įvairių JAV užsienio politikos sprendimų vertinimas Lietuvoje²¹

Vertinant atskirus Trumpo administracijos sprendimus pastebimas Lietuvos gyventojų nuomonės sutapimas su vertinimu kitose Europos šalyse. Išskirtina tai, kad lietuviai kritikuoja JAV pasitraukimą iš tarptautinių susitarimų, tokių kaip Paryžiaus klimato kaitos susitarimas ir Irano branduolinės programos susitarimas. Tą galima sieti su tradiciškai susiformavusiu JAV kaip lyderystę daugiašaliuose formatuose demonstruojančios valstybės įvaizdžiu; be to, svarstyтина, kad požiūris į šiuos susitarimus gali būti netiesiogiai siejamas su JAV pozicija kitų sutarčių (pvz., NATO) atžvilgiu, kur išskyla tiesioginiai Lietuvos interesai ir lūkesčiai. Be to, Lietuvos gyventojai palankiau nei Vakarų Europos šalių piliečiai žvelgė į griežtą Trumpo administracijos laikyseną imigracijos atžvilgiu; tai sietina su skeptišku požiūriu ir į Europoje didėjančius migracijos srautus bei nuostatą, kad valstybės turi teisę juos riboti.

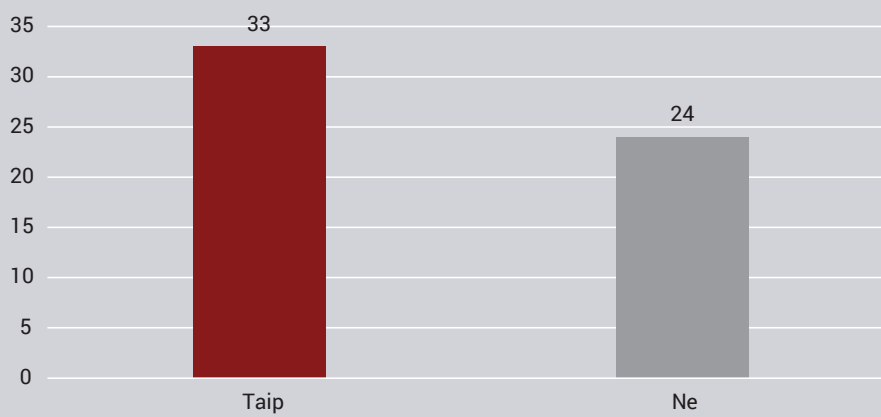
Ar palaikote JAV sprendimą pasitraukti iš Irano branduolinių ginklų susitarimo? (proc.)

Ar palaikote JAV derybas su Šiaurės Korėjos lyderiu Kim Jong Unu dėl šios šalies branduolinės programos? (proc.)

Ar palaikote JAV politiką įsileisti mažiau imigrantų iš kitų šalių? (proc.)

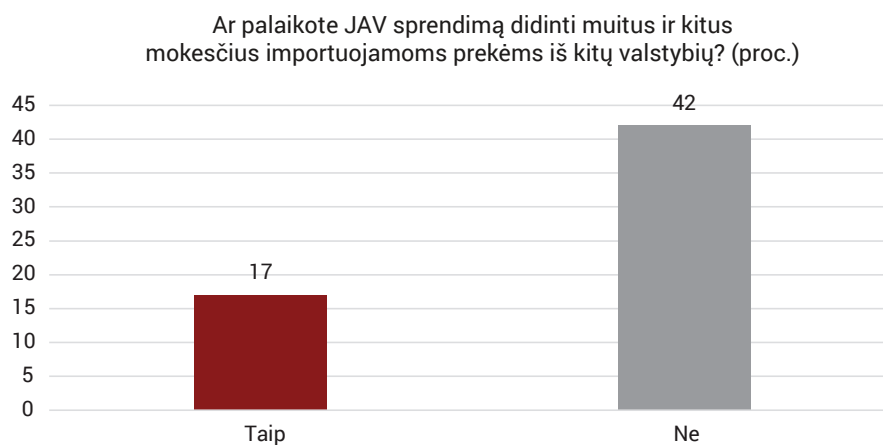
2. Ekonomika

- Prekyba.
 - **Lietuvos prekybos balansas su JAV** yra teigiamas, bet tą daugiausiai lemia naftos produktų pardavimas JAV rinkai (žr. lentelę Nr. 10). **JAV yra perspektyvinė Lietuvos eksporto rinka** (pažymėtina, kad Lietuvos kilmės prekių eksporto į JAV dalis išaugo: 2007 metais ji siekė 3,6 proc., 2019 metais – 5,8 proc.)²²; tikslinė tiesioginių užsienio investicijų pritraukimo rinka; JAV įtraukta į Tarptautinio bendradarbiavimo technologijų ir inovacijų srityje prioritetinių valstybių sąrašo pirmąjį prioritetą; prioritetinė atvykstamojo turizmo tolimoji rinka (2018 metais Lietuvoje apsilankė 48,6 tūkst. turistų iš JAV (augimas siekė 11,6 proc.; tai devinta pagal dydį LT atvykstamojo turizmo rinka, sudaranti 2,8 proc. visos rinkos). 2019 metų pirmųjų trijų ketvirčių duomenimis, JAV turistų srautas siekė 42 tūkst. ir buvo 4 proc. didesnis nei ankstesniame lygintiname laikotarpyje;
 - Sisteminiu lygiu Lietuva turėtų siekti ne tik glaudesnio ir įvairesnio bendradarbiavimo su JAV prekybos srityje, bet ir ES ir JAV derybų dėl ilgalaikių prekybos susitarimų. Pavyzdžiui, nors JAV administracijos iki pandemijos svarstytas sprendimas įvesti muitus iš ES importuojamiems automobiliams Lietuvai turėtų menką tiesioginį poveikį, JAV ir ES prekybos konflikto aštrėjimas paveiktų Lietuvą per lėtesnį paklausos augimą ES. Lietuva eksportuoja 42 proc. visų lietuviškos kilmės prekių į euro zoną ir dar 31 proc. į kita ES valstybes.²³ Todėl **taisyklėmis grįsta ir stabiliai liberali tarptautinė prekyba yra Lietuvos ekonominis interesas**. Be to, transatlantinių prekybos srautų mažėjimas arba papildomų trikdžių, tokių kaip tarifiniai ar netarifiniai barjerai, atsiradimas sukurs prielaidas trečiųjų šalių, tokių kaip Kinija, įtakos augimui. Visgi derybos dėl Transatlantinės prekybos ir investicijų partnerystės (TPIP) tarp JAV ir ES jau kurį laiką yra aklavietėje²⁴, o bandymai tartis dėl mažesnės apimties susitarimo, nors ir po pertraukos vėl aptarti aukščiausiu lygmeniu 2020 metų pradžioje, kol kas stringa dėl skirtingų prioritetų (ES akcentuoja tarptautinės prekybos taisyklių laikymąsi ir mechanizmus, JAV – pragmatinės ir apčiuopiamos naudos siekį);

- Siekiant didesnių dvišalių prekybos apimčių, anot RESC kalbintų ekspertų, **Lietuvos vyriausybė turėtų svarstyti galimybę prioritetizuoti verslo sritis, kurios turi didžiausias galimybes sėkmingam integravimuisi į konkurencingą ir sudėtingą JAV rinką.** Resursų – tiek finansinių, tiek žmogiškųjų – sukonzentravimas leistų tikėtis labiau apčiuopiamų rezultatų nei pernelyg plačiai aprėpiantys, bet sunkiai praktiškai įgyvendinami tikslai;
- **Lietuvos diaspora JAV turėtų būti traktuojama ne tik per tautinio-istorinio ryšio ir paveldo išlaikymo perspektyvą, bet ir kaip verslo skatinimo veiksnys.** Svarbu, kad lietuvių kilmės verslininkai iš skirtingų JAV regionų, taip pat iš Lietuvos atvykę verslų atstovai, megztų tarpusavio ryšius, atveriančius galimybes ne tik didinti Lietuvos žinomumą, bet ir investicijų pritraukimo potencialą. Pirmosios iniciatyvos buriant tokius tinklus jau pradedamos; 2019 metų kovą Vašingtone įvyko pirmasis Lietuvos verslo klubų ir verslo profesionalų suvažiavimas, kurio tikslas – inventorizuoti Lietuvos verslo atstovus JAV, įkurti vienijančią organizaciją/klubą; artimiausioje ateityje su Lietuvos ambasados JAV pagalba numatoma organizuoti Verslo konferenciją – šioms iniciatyvoms reikalingas kryptingas politinis ir finansinis paskatinimas;
- Sprendžiant aktualias praktines problemas, Lietuva tęsia derybas dėl Socialinės apsaugos susitarimo (*Agreement on Social Security*). **Lietuva deklaruoja siekį pasirašyti susitarimą, tačiau JAV pozicija – kol kas nepradėti derybų,** nes sunku tikėtis JAV Kongreso pritarimo. Lietuvai aktualu toliau tęsti lobizmą dėl derybų inicijavimo;
- 2018 metų duomenimis, JAV kapitalo įmonės Lietuvoje įdarbino apie 4,2 tūkst. darbuotojų – skaičius per kelerius metus sparčiai augo. Palyginimui, tuo pačiu metu Estijoje skaičius siekė beveik 3,6 tūkst., Estijoje – 1,3 tūkst.²⁵ Siekiant pereiti į naują kokybinį ekonominių santykių su JAV lygmenį, **tikslinga siekti bent vienos didelio masto JAV investicijos, kuri apimtų strateginės reikšmės objektus** (pvz., uostai, energetikos ištekliai ir pan.), traktuojant tai ir kaip ilgalaikių Lietuvos nacionalinio saugumo tikslų įgyvendinimą;
- Viena iš sričių vystyti ryšius su JAV yra „**Trijų jūrų iniciatyva**“, kuri sulaukė ir dabartinės JAV administracijos palaikymo, įskaitant pažadą skirti apie 1 mlrd. dolerių jos vystymui. „Trijų jūrų iniciatyva“ siekia transporto, energetikos ir kitomis jungtimis sujungti Adrijos, Baltijos ir Juodosios jūrų regionus; nors „Ge-

ležinės uždangos“ sukeltos žalos kompensavimas pareikalaus milžiniškų, apie 500 mlrd. dolerių investicijų, nuoseklus procesas vertintinas kaip ilgalaikio JAV įsipareigojimo regione priemonė. Be to, tai yra įrankis atsverti didėjančias Kinijos investicijas regione bei dėl to augančią politinę įtaką. **Todėl Lietuva turėtų svarstyti įsitraukimą į Trijų jūrų iniciatyvos investicijų fondą, į kurį investuoja Lenkija, įsipareigojimus yra davusios ir Estija bei Latvija.**

Lentelė Nr. 9. Didesnė dalis Lietuvos gyventojų nepitaria protekcionistinei JAV prekybos politikai²⁶

Lentelė Nr. 10. Lietuvos ir JAV ekonominiai santykiai²⁷

Dvišalė prekyba (2019)

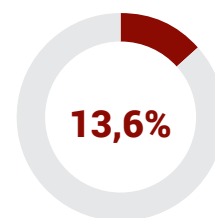
PREKIŲ EKSPORTO STRUKTŪRA, 2018–2019

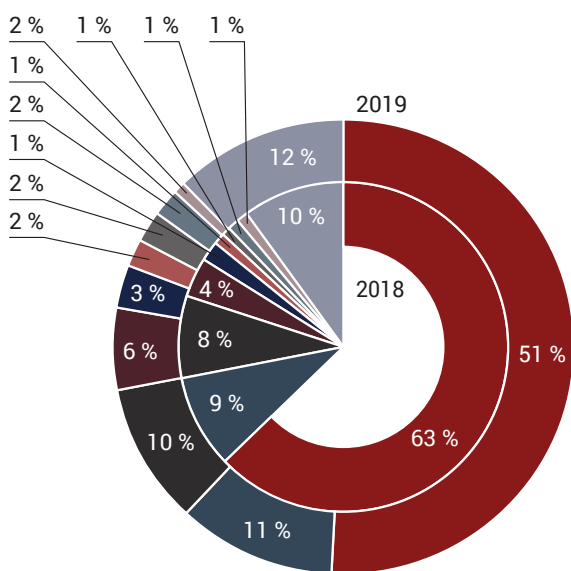
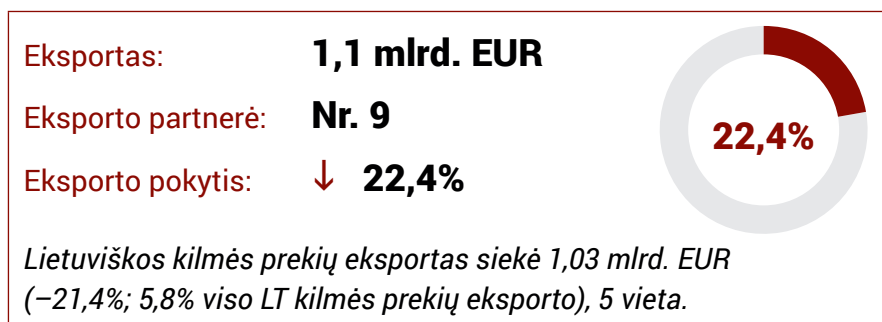
Prekybos apyvarta: **1,58 mlrd. EUR**

Prekybos partnerė: **Nr. 12**

Prekybos pokytis: **↓ 13,6%**

Prekybos balansas: **+622,22 mln. EUR**

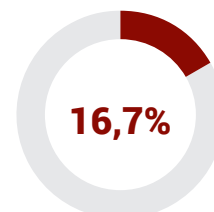
- Mineralinis kuras, alyvos, vašakai; bituminės medžiagos
- Įvairūs chemijos produktai
- Baldai; lovos reikmenys; apšvietimo įranga; surenkamieji statiniai
- Optikos, matavimo, kontrolės, medicinos prietaisai ir aparatai; jūrų dalys ir reikmenys
- Elektros mašinos ir įranga bei jūrų dalys (įsk. garso, TV)
- Branduoliniai reaktoriai, katilai, mašinos ir mechan. įrenginiai; jūrų dalys
- Malybos produkcija; salyklos; krakmolos; inulinas; kviečių glitimas
- Pienas ir jo produktai; kiaušiniai; medus; kt. gyvūn. kilmės maisto produktai
- Albumininės medžiagos; modifikuoti krakmolai; klijai; fermentai (enzimai)

Perspektyvūs sektoriai eksportui: chemijos pramonės gaminiai, baldai ir jūrų dalys, maisto produktai.

Importas: **478,01 mln. EUR**

Importo partnerė: **Nr. 18**

Importo pokytis: **↑ 16,7%**

Importo struktūra: antžeminio transporto priemonės ir jų dalys (23,3%); branduoliniai reaktoriai, katilai, mašinos ir mechaniniai įrenginiai, jų dalys (11,7%); mineralinis kuras, alyvos, vašakai, bituminės medžiagos (10,5%); elektros mašinos ir įranga, jų dalys (įskaitant garso, TV) (8,9%); žuvys ir vėžiagyviai, moliuskai ir kt. vandens bestuburiai (7,8%).

Investicijos (2019 m. rugsėjo 30 d. duomenys)

Žinomiausi JAV investuotojai Lietuvoje:

- „Philip Morris“, „Mars“, „Western Union“, „Nasdaq“, „Uber“, „CSC Baltic“, „AIG“, „Intermedix“, „Thermo Fisher Scientific“, „Kinze“, „Apple Inc.“, „Moody’s“, „Alphabet Inc.“ (Google’s parent company)

JAV investicijos LT: **218,5 mln. EUR**

Pagal TUI dydį: **Nr. 18**

Daugiausia JAV Lietuvoje investuoja į:

- Nekilnojamojo turto operacijos (36,3%)
- Didmeninė ir mažmeninė prekyba; variklinių transporto priemonių ir motociklų remontas (20,2%)
- Privataus nekilnojamojo turto įsigijimas ir pardavimas (16,9%)
- Apdirbamoji gamyba (13,9%)

LT investicijos JAV: **14,63 mln. EUR**

Pagal TI dydį: **Nr. 17**

3. JAV prezidento rinkimai 2020

Trumpo užsienio politika pirmųjų trijų kadencijos metų perspektyvoje

- JAV užsienio politikai pastaruosiu metu tapo būdingas tranzakcinis veikimas; šalis **išlieka aktyvi globalių procesų dalyvė** (t.y. nėra aiškių prielaidų izoliacinėms tendencijoms), **bet juose dalyvauja pirmiausiai vienašališku pagrindu** (traukiasi iš tarptautinių susitarimų, tokių kaip Paryžiaus klimato kaitos dokumentas; nėra linkusi prioritetizuoti tarptautinių institucijų) bei **vadovujasi aiškiai apčiuopiamos, dažnai ekonominės, į trumpojo laikotarpio perspektyvą koncentruotos naudos siekiais**. Tai sudaro prielaidas svarstyti apie globalios JAV lyderystės atsisakymą bei ilgalaikių, anksčiau prisiimtų įsipareigojimų tvarumą;
- **JAV užsienio politiką veikia ir šalies vidinės partinės poliarizacijos tendencijos**. Pavyzdžiui, Respublikonų partijos atstovo Trumpo administracija atsisako nemažos dalies Demokratų partijos iškelto Obamos administracijos priimtų sprendimų (pvz., dėl Irano branduolinės programos). Tokia tendencija didina nepasitikėjimo JAV tarptautinėje bendruomenėje mastą, nes kyla abejonių, ar šiuo metu priimami sprendimai liks galioti pasikeitus politiniams lyderiams. Prie to prisideda ir JAV lyderių polinkis tarptautinius susitarimus pasirašyti vykdomosios valdžios prerogatyva, o ne ratifikuojant Senate, kur būtų reikalinga 2/3 dauguma. Visgi toks būdas, nors ir sutrumpinantis sprendimų priėmimų laiką, gerokai palengvina susitarimų atšaukimo procedūrą;
- Viena esminių Trumpo užsienio politikos analizės dilemų yra **itin kompliktuotas santykis tarp retorikos – to, ką Trumpas pasako arba parašo, bei praktinių jo paties vadovaujamos administracijos veiksmų**;
- Galima teigti, kad tai yra tipiška **Trumpo dvilypės strategijos detalė**. Retorika atliepia JAV rinkėjų lūkesčius, kad užsienio politika bus kitokia bei gins pirmiausiai esminius gyventojų interesus; tuo

metu praktika paliekama savieigai – jos įgyvendinimui Trumpas asmeniškai daug laiko neskiria bei atsakomybę perleidžia kitiems

- Pavyzdžiui, santykių su Rusija kontekste Trumpas neslepia simpatijų Putinui, kurį vadino „stipriu“ ir „maloniu“ vyruku, ir žadėjo gerinti santykius su Rusija. Visgi tai nepaneigia fakto, kad **Trum-po administracijos sprendimai Rusijos nedžiugina**: spaudžiamas Kongreso, prezidentas pasirašė Kongrese priimtą sankcijų prieš Kremlį dėl agresijos Ukrainoje įstatymą; JAV sutiko žengti istorinį žingsnį bei apginkluoti Ukrainą letaline gynybinio pobūdžio ginkluote, padedant atremti agresiją Rytų Ukrainoje (vėliau tai, žinoma, tapo apkaltos Trumpui objektu, mat karinės pagalbos suteikimą prezidentas galimai susiejo su asmeniniais politiniais tikslais); JAV kryptingai spaudė Rusiją ir Vokietiją dėl „Nord Stream 2“ dujotiekio vystymo ir pritaikė jam sankcijas.
- **JAV politikos tęstinumą užtikrino prezidento aplinka, ypač tokie lyderiai kaip pirmasis Gynybos sekretorius Jamesas Mattisas, kuris jau paliko postą.** Ekspertai Vašingtone pažymi, kad pastaruoju metu tokių patyrusių ir ilgalaikę JAV užsienio politikos viziją turinčių asmenų ratas aplink Trumpą susitraukė. **Todėl nuogaštavimų kelia galimi Trum-po politikos pokyčiai antrosios kadencijos metu**, jei jis bus perrinktas. Trumpas, atsikratęs institucinės inercijos požymių – neprisileisdamas į sprendimų priėmėjų ratą tradicinio Respublikonų elito žmonių, tokių kaip Mattisas ar nacionalinio saugumo patarėjas Johnas Boltonas, atrištų rankas savo instinktyviam veikimui. Iki šiol aplinka ribojo Trum-po galimybes priimti kraštutinius sprendimus – ir imdavosi formuoti poziciją tose srityse, kur prezidentas nesutelkdavo pakankamai dėmesio. Jei tai įvyktų, anot Vašingtone kalbintų sprendimų priėmėjų, vienu pirmųjų taikinių galėtų būti Nacionalinio Saugumo Strategija, kurią 2017 metais parengė tuo metu nacionalinio saugumo patarėju dirbęs – ir galiausiai Trum-po aplinką palikti priverstas – generolas McMasteris. Joje ir Rusija, ir Kinija įvardijamos kaip strateginės JAV priešininkės, deklaruojama parama aljansams, transatlantinių santykių tvarumo prioritetą.

Tikėtino Demokratų partijos kandidato Bideno užsienio politikos bruožai

Demokratų partija praktiškai apsisprendė, kuris politikas šių metų lapkričio 3 d. vyksiančiose prezidento rinkimuose varžysis su Trumpu. Bernie Sandersui oficialiai pasitraukus iš kovos, teliko formalumai patvirtinant Joe Bideno kandidatūrą.

Iš visų Demokratų partijos keltų kandidatų Bidenas buvo labiausiai patyręs užsienio politikos reikaluose, dažnai tai pats pabrėžė debatų ir viešų pasirodymų metu. Aštuonerius metus dirbęs viceprezidentu Baracko Obamos administracijoje, jis taip pat yra dvejus metus pirmininkavęs Senato Užsienio Reikalų Komitetui.

Bideno rinkiminis šūkis: „Jungtinės Valstijos turi lyderiauti ne tik galios pavyzdžiu, bet ir pavyzdžio galia“

- **Ukraina.** Kaip vieną iš savo prioritetų Bidenas įvardina nuoseklų Ukrainos palaikymą Rusijos agresijos kontekste, JAV įsipareigojimų Ukrainos saugumo užtikrinimui stiprinimą bei ginkluotės aprūpinimo Kijevui tęsimą.²⁸ Pasak Bideno, JAV turėtų glaudžiau bendradarbiauti su Vokietija ir Prancūzija bei aktyviau įsitraukti į derybas Ukrainos politinės ateities klausimu su Rusija.

2018 metais rašytame tekste Bidenas akcentavo, jog Rusijai turi būti keliami kaštai dėl jos vykdomos agresyvios užsienio politikos. Tai aprėpia ir šiuo metu galiojančių politinių bei ekonominių sankcijų išlaikymą ir galimą griežtinimą.²⁹ Bidenas taip pat tikina, jog tol, kol Kremlius nekeis savo užsienio politikos, tol šią šalį galima laikyti priešiška JAV. Ir nevertėtų svarstyti apie jos sugrąžinimą į „Didžiojo aštuoneto“ formatą, nors apie tai yra užsiminęs Trumpas.³⁰ Demokratų partijos atstovas neretai pažymi, jog nebūtų palankus Krekliui lyderis. Viename interviu Bidenas teigė: „Rusai nenori, kad aš būčiau iškeltas kandidatu į prezidentus. Jie išleido daug pinigų botams socialiniuose tinkluose, kurie skleidė žinią, koks aš esu blogas.“³¹ Paskutinių debatų su Bernie Sandersu metu 2020 metų kovo mėnesį Bidenas kritikavo oponentą dėl to, kad šis balsavo prieš sankcijų Rusijai paketą JAV Senate.

Tiesa, Bidenui gali tekti atlaikyti kritiką dėl sūnaus Hunterio Bideno, kuris dar visai neseniai buvo Ukrainos dujų gavybos bendrovės „Burisma“, priklausančios buvusiam Ukrainos ekologijos ministrai Nikolajui Zločevskiui, direktorių valdybos narys. Respublikonai su Trumpu priešakyje skelbia, jog Bidenas, eidamas

viceprezidento pareigas, spaudė Ukrainos valdžią atleisti iš pareigų generalinį prokurorą Viktorą Šokiną, mat šis esą ėmė domėtis Hunterio Bideno veikla Ukrainoje ir galimais korupciniais sandoriais. Senate net ir pandemijos metu skinasi kelių iniciatyva steigti specialų komitetą, kuris aiškintųsi Hunterio Bideno veiksmus.

- **NATO.** Bidenas, kitaip nei buvęs jo konkurentas Sandersas, istoriškai buvo nuoseklus Baltijos šalių narystės NATO šalininkas. Remdamas tarptautinio bendradarbiavimo ir aljansų idėjas, Bidenas nori atkurti šiltesnius santykius su NATO šalims bei stiprinti patį Aljansą.³² Jis palaiko siekį skatinti NATO valstybių, ypač Europoje, gynybos išlaidų didinimą bei artėjimą 2 proc. nuo BVP lygmens link, tačiau pabrėžia, kad yra svarbu vengti Trumpo „reketo“ politikos NATO šalims, o problemas spręsti diplomatija, demonstruojant abipusę pagarbą. Bidenas taip pat akcentuoja, kad JAV saugumo garantijos galioja ir toms valstybėms, kurios nėra pasiekusios sutarto finansavimo lygio, taip pabrėždamas skirtumus su viešai tuo abejojusiu Trumpu.
- **JAV karinės jėgos naudojimas.** Bidenas nuolat kritikuoja esamus teisinius mechanizmus, pagal kuriuos yra numatomos galimybės prezidentui naudoti JAV karinę jėgą be Kongreso pritarimo.³³ Jo nuomone, šiuo metu yra piktnaudžiaujama esančiomis teisinėmis normomis ir jos nėra pakankamai apsaugančios nuo pavojingo „avantiūrizmo“. Bidenas teigia, kad joks prezidentas neturi teisės imtis naujų karo veiksmų be sąmoningo ir informuoto JAV piliečių sutikimo, išreiškiamo per atstovus Kongrese.³⁴ Todėl Bidenas akcentuoja investicijų svarbą į diplomatinį korpusą, o karinę jėgą siūlo naudoti tik kaip paskutinį galimą įrankį, siekiant apsaugoti svarbius JAV interesus.³⁵
- **Vidurio Rytai.** Bidenas pasisako už reguliarios kariuomenės pasitraukimą iš Vidurio Rytų regiono, tačiau teigia, kad yra rizikinga kalbėti apie visišką, ypač specialiųjų pajėgų, pasitraukimą iš šio regiono, nes neįmanoma kovoti prieš terorizmą vien diplomatiniais įrankiais.³⁶ Visiškas specialiųjų pajėgų pasitraukimas iš Vidurio Rytų regiono gali sukurti galios vakuumą bei neigiamai atsiliepti santykiams su ilgalaikiais partneriais (pavyzdžiui, kurdais). Visgi, naudojant diplomatiją, JAV privalo grįžti prie tarptautinių koalicijų kūrimo, siekiant kuo labiau įtraukti tarptautinę bendruomenę į kovą su terorizmu, nes kitaip JAV gali vėl tapti pasaulio „policininke“ ir vienašališkai nešti materialinę ir žmogiškųjų ište-

klių naštą. Tiesa, oponentai jam nuolatos primindavo, kad 2002 metais jis balsavo už karinės jėgos panaudojimą Irake.

- **Kinija.** Bidenas nemažai dėmesio skiria griežtai JAV politikai Kinijos atžvilgiu. Jis tikina, kad žmogaus teisės būtų kertinis jo vadovaujamos JAV administracijos užsienio politikos principas.³⁷ Todėl JAV kritiškai vertintų augantį Kinijos autoritarizmą, agresyvius veiksmus Honkongo ir kitų teritorijų atžvilgiu, smerktų uigūrų – musulmonų mažumos atstovų – persekiojimą. JAV privalo burti tarptautinę bendruomenę tam, kad galėtų riboti Kinijos įtakos augimą pasaulyje, bet tuo pačiu nevadina Kinijos „priešiška“ valstybe ir tikina, kad ieškotų sąlyčio taškų su šios šalies vadovu Xi Jinpingu, su kuriuo jau yra nemažai bendravęs. Ekonominėje srityje Bidenas iš esmės pritaria Trumpui, kad Kinija pažeidinėja tarptautinės prekybos taisykles, neteisėtai subsidijuoja savo kompanijas, diskriminuoja JAV įmones, atlieka intelektinės nuosavybės vagystes.³⁸ Tačiau Bidenas tikina, kad nesiimtų tokių veiksmų kaip drastiškas muitų didinimas ir ieškotų nišinių atsakomųjų priemonių, ypatingai telkiant sąjungininkus.

Bidenas taip pat akcentuoja būtinybę vienytis su kitomis demokratinėmis šalimis ir sukurti saugią 5G platformą³⁹, nes Vakarų šalys negali sau leisti technologiškai atsilikti nuo Kinijos. Bidenas teigia, kad Kinija negalės ignoruoti susivienijusių demokratiškų šalių, kadangi demokratinės valstybės sukuria daugiau nei 50 proc. pasaulio BVP. Savo vaidmenį turi atlikti ir IT kompanijos, turinčios užtikrinti, kad jų kuriamos technologijos nebūtų naudojamos prieš pamatines Vakarų pasaulio vertybės (demokratiją, žodžio ir asmens laisves)⁴⁰.

- **Tarptautinis bendradarbiavimas.** Bideno įsitikinimu, JAV nutraukdama tarptautinius susitarimus, netenka įtakos ir autoriteto.⁴¹ Todėl jau pirmą administracijos darbo dieną jis žada sugrįžti prie įsipareigojimo Paryžiaus klimato kaitos susitarimui.⁴² Be to, Bidenas, nors ir tikina neturįs iliuzijų Irano režimo atžvilgiu, siektų sugrįžti prie derybų stalo ir ne tik atnaujinti JAV įsipareigojimus susitarimo su Iranu kontekste, bet ir ilgai jį pratęsti. Bideno kaip derybininko įvaizdį sustiprina ir jo, kaip ir dalis kitų demokratų partijos politikų, raginimas dabartinę administraciją sušvelninti dabar galiojančias sankcijas Iranui.⁴³ Bidenas taip pat akcentuoja poreikį tartis dėl naujos branduolinių ginklų ribojimo sutarties su Rusija, taip užkertant kelią naujai ginklavimosi bangai.⁴⁴ Ilgainiui,

jo teigimu, JAV branduolinis arsenalas turi trauktis, bet išlaikyti pagrindinę savo funkciją – atgrasyti nuo išpuolių.

- **COVID–19.** JAV kenčiant nuo pandemijos, Bidenas kuris izoliavosi namuose ir ten įkūrė vaizdo transliacijų studiją, nepraleidžia progos kritikuoti šiuometinę administraciją, ypač prezidentą Trumpą. Bidenas dažniausiai pabrėžia Trumpo nenorą pripažinti realią situaciją bei kritikuoja ypatingai lėtą atsaką į šios ligos sukeltą chaosą. Pats kandidatas yra viešai pristatęs savo siūlomą planą⁴⁵, kuris susideda iš kelių aspektų: nemokamo masinio testavimo; sveikatos apsaugos sistemos pajėgumų didinimo; ekonominių paskatų kūrimo.
- Bideno kampanijos patarėjai užsienio reikalų klausimais.
 - **Michaelas Carpenteris**, Joe Bideno vardo diplomatijos ir visuotinio įsitraukimo centro Pensilvanijos universitete direktorius, buvęs JAV Gynybos departamento pareigūnas. Dažnas svečias Lietuvoje vykstančiuose renginiuose glaudžiai bendradarbiauja padėdamas Bidenui formuoti pozicijas užsienio politikos klausimais. 2018 metais jo ir Bideno vardu publikuotas analitinis tekstas, apibrėžiantis politiko poziciją Rusijos agresijos klausimais.
 - **Tony Blinkenas**, nacionalinio Saugumo patarėjas Clintono Administracijoje. Dirbo patarėju Bideno prezidentinėje kampanijoje 2008 metais. Taip pat dirbo Nacionalinio Saugumo patarėju JAV viceprezidentui Bidenui (2009–2013 m.) bei vėliau prezidentui Obamai (2013–2015 m.). Ėjo Valstybės Sekretoriaus pavaduotojo pareigas (2015–2017 m.).
 - **Nicholas Burnsas**, buvęs NATO ambasadorius (2001 – 2005 m.), dirbo Valstybės Sekretoriaus pavaduotoju politiniams klausimams (2005 – 2008 m.). Burnsas turi didelę patirtį Rusijos klausimais, dirbo Nacionalinio Saugumo Tarybos vyriausiu direktoriumi (1990–1995 m.) bei buvo atsakingas už Sovietų reikalų komitetą George H. W. Busho administracijoje.
 - **Ronas Klainas**, vienas svarbesnių patarėjų šiuo metu, vadavo 2014 – 2015 m. O. Baracko administracijos atsakui į Ebolos protrūkį pasaulyje.

Bideno ir Trumpo rinkimų perspektyvos

Nacionaliniu lygiu Bideno pranašumas beveik nekelia abejonių – apklausos rodo, kad jis galėtų tikėtis surinkti 4–11 proc. daugiau balsų už Trumpą.⁴⁶ Visgi tai nėra svarbiausias vertinimo kriterijus šalyje, kurioje rinkimai vyksta netiesiogiai, mat kiekviena valstija išrenka rinkikus, kurie galiausiai lemia, kas taps šalies vadovu. Daugelio valstijų atveju, net ir nedidele persvara laimėtas kandidato balsavimas reiškia, kad visi tos valstijos rinkikai galiausiai atitinka jam. Todėl kur kas aktualiau nei nacionalinio lygmens apklausas analizuoti procesus atskirose valstijose.

Penkis rinkimų ciklus iš eilės, nuo 1996 iki 2012 metų, JAV rinkimų žemėlapis buvo sąlyginai statiškas – net 37 iš 50 valstijų balsuodavo stabiliai, t.y. visuomet palaikydamos arba Demokratų, arba Respublikonų kandidatą prezidento rinkimuose. Tad iš esmės pagrindė kova kampanijų metu keldavosi į vadinamąsias svyruojančias valstijas (*swing states*), kurių elektoratas galėjo būti įtikinamas viena ar kita linkme. 2016 metų rinkimai įnešė korekcijų, mat Trumpas laimėjo Pensilvanijoje, Mičigane ir Viskonsine – valstijose, kurios tradiciškai laikytos Demokratų tvirtovėmis. Jose iki tol Demokratų kandidatai buvo laimėję 6 arba 7 rinkimus iš eilės. Todėl būtent šios trys valstijos, o taip pat tradiciškai itin konkurencinga Florida, bus, tikėtina, pagrindinis kovos laukas 2020 metais. Naujausi tyrimai rodo, jog ryškaus pranašumo šiose valstijose neturi nė vienas kandidatas.⁴⁷

- Viskonsinas: Bidenas +3 proc.
- Florida: Bidenas +6 proc.
- Pensilvanija: Trumpas +2 proc.
- Mičiganas: Bidenas +3 proc.⁴⁸

Lentelė Nr. 11. Trumpo ir Bideno rinkiminių galimybių vertinimas**Trumpui palankūs rinkiminiai argumentai**

- Po Antrojo pasaulinio karo iš 11 perrinkimo siekusių prezidentų antrą kadenciją laimėjo 8 (72 proc.), todėl antros kadencijos siekiantieji dažnai laikomi favoritais;⁴⁹
- Trumpas yra sutelkęs Respublikonų partiją. Jo palaikymas šios partijos rinkėjų tarpe, 2020 m. balandžio mėnesio duomenimis, siekia 92 proc. Šis skaičius per visą kadenciją nebuvo smukęs žemiau 79 proc. ribos. Tai atspindi prezidento prioritetą pirmiausiai išlaikyti tą elektoratą, kurio balsų dėka jis ir buvo išrinktas 2016 metais.⁵⁰
- Nors rinkiminė kampanija dėl pandemijos faktiškai yra sustabdyta, Trumpui palankios kelios aplinkybės. Pirmia, jis akcentuoja, kad antros kadencijos kampaniją pradėjo tą pačią dieną, kai įžengė į Baltuosius rūmus. Tikslingi apsilankymai svarbiausiose valstijose ir susitikimai su rinkėjais padėjo išsaugoti dalies jų palaikymą. Antra, tai leido suburti stiprią kampanijos komandą, kuri ypatingą dėmesį skiria skaitmeninėms platformoms ir rinkėjų identifikavimui. Pavyzdžiui, Viskonsino valstijoje buvo tikslingai identifikuoti beveik 200 tūkst. katalikų, kurie per tris mėnesius bent tris kartus lankėsi bažnyčioje. Tokie duomenys leidžia itin tiksliai nustatyti rinkėjui aktualias problemas bei pasiūlyti jos sprendimus kandidato vardu.⁵¹ Demokratų partija pripažįsta, kad šioje srityje Respublikonai juos lenkia. Trečia, naujausiais skelbiamais vasario 29 d. duomenimis, Trumpas savo rinkiminei kampanijai buvo surinkęs beveik 95 milijonus JAV dolerių – aštuonis kartus daugiau, nei tuo metu turėjo Joe Bidenas.⁵² Jei būtų išrinktas prezidentu, Bidenas prisiektų sulaukęs 78 metų ir būtų vyriausias JAV prezidentas istorijoje. Nors Trumpas jaunesnis tik ketveriais metais, kritikai pažymi, kad jo sveikata ir energingumas nekelia abejonių. Tuo metu Bidenas reguliariai susilaukia pastabų dėl vangios ir nenuoseklios retorikos.

Bidenui palankūs rinkiminiai argumentai

- Trumpo palankumo vertinimas JAV visuomenėje per visą ligšiolinę kadenciją buvo itin stabilus, bet žemas: balansavo ties 39–43 proc. riba. Istoriniai precedentai rodo, kad antrosios kadencijos siekiantys prezidentai beveik niekada nelaimi rinkimų, jei jų palankus vertinimas yra mažesnis, nei 43,6 proc. (išimtis – Harry Trumanas, triumfavęs 1948 metais). Tuo metu jei lyderio vertinimas perkopęs 48,4 proc., prezidentai gali tikėtis sėkmės.⁵³ Trumpo populiarumas prasidėjus pandemijai pakilo nuo 44 iki 49 proc., skelbia „Gallup“. Visgi toks reitingo šuolis kuklus palyginus su kitų šalių, tokių kaip Vokietija, Prancūzija, Italija ar Jungtinė Karalystė lyderiais, kurių palankus vertinimas padidėjo 20–35 proc. Be to, Trumpo skaičių gerėjimas, kaip rodo vėlesni duomenys, gali būti trumpalaikis.⁵⁴
- Balandžio 8–9 d. „ABC News/Ipsos“ atlikta apklausė parodė, kad 55 proc. amerikiečių nėra patenkinti tuo, kaip Trumpas sprendžia pandemijos problemą. Prezidentą palaikančiųjų – 44 proc. Per tris savaites palaikančiųjų prezidentą sumažėjo 11 proc.⁵⁵
- Istorškai JAV ekonomikos būklė rinkimų metais būdavo vienas svarbiausių kriterijų, lemiančių perrinkimo siekiančių prezidentų sėkmę arba nesėkmę. Nors dar metų pradžioje atrodė, kad Trumpas galės girtis žemiausiu per pusę amžiaus nedarbo lygiu ir nuosekliu ekonomikos augimu, pandemija ir karantino priemonės įstūmė JAV į recesiją. Vos per kelias savaites nedarbo išmokų kreipėsi apie 17 milijonų amerikiečių – tai daug didesnis skaičius per trumpą laiką tarpą, nei Didžiosios depresijos metu prieš daugiau nei dešimtmetį. Be to, „Goldman Sachs“ prognozuoja, kad JAV BVP 2020 metais gali susitraukti 6 proc. Nors beprecedentė situacija palieka terpių svarstymui, kiek tiesiogiai rinkėjai susies ekonomines negandas su valdžios sprendimais, esamos tendencijos Trumpo administracijai nėra palankios.

Išvados

Analitinėje studijoje apžvelgtos svarbiausios Lietuvos ir JAV santykių tendencijos bei pateiktos rekomendacijos jų tolesniam plėtojimui bei vystymui. Rekomendacijos yra pateikiamos kiekviename iš skyrių. Išskirtinos keturios svarbiausios kryptys:

1. Išlaikyti esamus Lietuvos įsipareigojimus nacionalinio ir tarptautinio saugumo stiprinimo srityse. Tai aprėpia gynybos finansavimo lygmens išlaikymą ne žemiau 2 proc. BVP ribos, dalyvavimą tarptautinėse operacijose, politinį dėmesį ir palankių sąlygų kūrimą regione dislokuojamiems JAV kariams, karinės technikos įsigijimų iš JAV skatinimą;
2. Skatinti ekonominį bendradarbiavimą, ypač siekiant didesnių JAV tiesioginių investicijų, naujų darbo vietų kūrimo, prioritetinių Lietuvos verslo šakų integracijos į konkurencingą JAV rinką. Taip pat palaikyti JAV ir ES iki pandemijos deklaruotą intenciją atnaujinti derybas dėl prekybos susitarimo, kuris sustiprintų Lietuvos interesą stiprinti taisyklėmis grįstą liberalios prekybos sistemą;
3. Esmingai stiprinti Lietuvos skvarbą ir interesų pristatymą JAV politiniam, akademiniam, ekspertiniam elitui. Tam reikalingos nuoseklios investicijos į studijų programas, akademinį ir analitinių darbo vietų kūrimą JAV rinkoje, esamų tokio pobūdžio ryšių, fragmentuotų tarp atskirų Lietuvos institucijų ir organizacijų, inventorizavimą ir strategijos jų vystymui sudarymą. Tam gali būti pasitelkiamos ir sąlyginai mažai investicijų reikalaujančios priemonės: pavyzdžiui, Lietuvos politikų vizitai JAV galėtų numatyti laiką paskaitoms JAV universitetuose ar analitiniuose centruose; Lietuvos lyderiams tikslinga rodyti iniciatyvą būti publikuojamiems didžiojoje JAV žiniasklaidoje.
4. Pademonstruoti Lietuvos kaip patikimo JAV sąjungininko statusą formuojant politines nuostatas įvairiais globalios politikos klausimais. Tai ypač aktualu ne tik tokiose srityse kaip 5G technologijos diegimas, bet ir siekiant Vakarų vienybės naujų iššūkių post-COVID-19 kontekste.

Šaltiniai

- ¹ Septynioliktosios Lietuvos Respublikos vyriausybės programa <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/886c7282c12811e682539852a4b72dd4>
- ² Trump Proposes 25 Percent Drop in Fund Designed to Deter Russia. US News, 2020 m. vasario 10 d. <https://www.usnews.com/news/world-report/articles/2020-02-10/trump-seeks-steep-cut-to-fund-designed-to-deter-russia-from-threats-to-europe>
- ³ Consequences of the COVID-19 Pandemic for the U.S. Armed Forces. PISM, 2020 m. gegužės 14 d. <https://www.pism.pl/publications/Consequences_of_the_COVID19_Pandemic_for_the_US_Armed_Forces>
- ⁴ Defender Europe-linked exercise gets green-light in Poland. 2020 m. gegužės 13 d. <<https://www.armytimes.com/news/your-army/2020/05/13/defender-europe-linked-exercise-gets-green-light-in-poland>>
- ⁵ Trump Warns NATO Allies to Spend More on Defense, or Else. New York Times, 2018 m. liepos 2 d. <<https://www.nytimes.com/2018/07/02/world/europe/trump-nato.html>>
- ⁶ Defence Expenditure of NATO Countries (2013–2019) <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_171356.htm>
- ⁷ RESC užakymu apklausą atliko „Spinter“
- ⁸ US National Security Strategy <<https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>>
- ⁹ Nord Stream 2: Trump approves sanctions on Russia gas pipeline. BBC, 2019 m. gruodžio 21 d. <<https://www.bbc.com/news/world-europe-50875935>>
- ¹⁰ Decoding the Latest U.S. Report on Arms Control: Are Russia and China Really Cheating? <<https://www.csis.org/analysis/decoding-latest-us-report-arms-control-are-russia-and-china-really-cheating>>
- ¹¹ Lawmakers Are Warned That Russia Is Meddling to Re-elect Trump. New York Times, 2020 m. vasario 20 d. <<https://www.nytimes.com/2020/02/20/us/politics/russian-interference-trump-democrats.html>>
- ¹² New START Treaty Looks Dead in the Water. Defence One, 2021 m. gegužės 12 d. <https://www.defenseone.com/technology/2020/05/trump-administrations-aggressive-approach-arms-negotiations-could-backfire/165334>
- ¹³ Pompeo offers Belarus oil in rare visit. BBC, 2020 m. vasario 1 d. <https://www.bbc.com/news/world-europe-51342197>
- ¹⁴ Užsienio reikalų ministerijos inf.

- ¹⁵ Parengta autorių pagal duomenis iš: OK, Boomer. Youth Hesitant to Use Force, Shun US Exceptionalism in Foreign Policy. Chicago Council on Global Affairs, 2020 m. sausis <<https://www.thechicagocouncil.org/publication/lcc/ok-boomer-youth-hesitant-use-force-shun-us-exceptionalism-foreign-policy>>
- ¹⁶ Lietuvos žydai nepatenkinti dėl turto grąžinimo klausimo sprendimo ir skundžiasi valdininkų negeranoriškumu. LRT, 2019 m. gruodžio 2 d. <<https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1121536/lietuvos-zydai-nepatenkinti-del-turto-grazinimo-klausimo-sprendimo-ir-skundziasi-valdininku-negeranori-skumu>>
- ¹⁷ Lietuvos žydų (litvakų) bendruomenėje surengta regioninė konferencija, skirta Holokausto aukų turto restitucijos klausimams. LŽB, 2019 m. gruodžio 3 d. <<https://www.lzb.lt/2019/12/03/lietuvos-zydu-litvaku-bendruomeneje-surengta-regionine-konferencija-skirta-holokausto-auku-turto-restitucijos-klausimams>>
- ¹⁸ Trump signs Holocaust property law that has angered Poland. AP, 2018 m. gegužės 10 d. <<https://apnews.com/a96444a4f11a44b0907ef610dd6121f5/Trump-signs-Holocaust-property-law-that-has-angered-Poland>>
- ¹⁹ Ką lietuviai mano apie NATO ir Trumpą: apklausų rezultatai rodo dramatiškus skirtumus. DELFI, 2020 m. vasario 12 d. <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/ka-lietuviai-mano-apie-nato-ir-trumpa-apklausu-rezultatai-rodo-dramatiskus-skirtumus.d?id=83507313>
- ²⁰ Trump Ratings Remain Low Around Globe, While Views of U.S. Stay Mostly Favorable. Pew Research, 2020 m. sausio 8 d. <<https://www.pewresearch.org/global/2020/01/08/trump-ratings-remain-low-around-globe-while-views-of-u-s-stay-mostly-favorable>>
- ²¹ Ibid
- ²² Lietuvos ekonomika 2020: perspektyvos, pavojai ir progos. Lietuvos Bankas, 2020 m. kovas <<https://www.lb.lt/uploads/documents/files/news/Vasiliauskas%20Lietuvos%20ekonomika%202020%20perspektyvos%20pavojai%20ir%20progos.pdf>>
- ²³ Galimas automobilių muitų tarp JAV ir ES didinimo poveikis Lietuvos ekonomikai. Lietuvos Bankas, 2019 m. kovas <<https://www.lb.lt/lt/eap-lietuvos-ekonomikos-apzvalga#ex-1-3>>
- ²⁴ Anksčiau skaičiuota, kad kiekviena europiečių šeima kasmet galėtų tikėtis papildomų 500 eurų pajamų, jei TTIP būtų pasirašytas. Lietuva, būdama nedidele atvira ekonomika, priskirta tarp tų valstybių, kuriuos galėtų tikėtis proporcingai daugiausiai naudoti. (What would Lithuania gain from TTIP? The Lithuanian Tribune, 2016 m. gegužės 11 d. <<https://lithuaniantribune.com/what-would-lithuania-gain-from-ttip>>)
- ²⁵ Daniel S. Hamilton, Joseph P. Quinlan, Transatlantic Economy 2020. Foreign Policy Institute at Johns Hopkins SAIS, 2020, Appendix B.

- ²⁶ Trump Ratings Remain Low Around Globe, While Views of U.S. Stay Mostly Favorable. Pew Research, 2020 m. sausio 8 d. <<https://www.pewresearch.org/global/2020/01/08/u-s-image-generally-favorable-around-the-world-but-mixed-in-some-countries>>
- ²⁷ Lietuvos užsienio reikalų ministerijos inf.
- ²⁸ Pažymėtina, kad ir Obamos administracijos metu Bidenas buvo tarp tų, kurie rėmė siūlymą JAV siųsti letalinę karinę ginkluotę Ukrainos kariuomenei, tačiau tam galiausiai nepritarė prezidentas. Dar anksčiau Bidenas yra rėmęs siūlymus suteikti Ukrainai ir Sakartvelui NATO Narystės veiksmų planus.
- ²⁹ Joe Biden, Michael Carpenter, How to Stand Up to the Kremlin. Foreign Affairs, 2018 m. sausis–vasaris. <<https://www.foreignaffairs.com/articles/russia-fsu/2017-12-05/how-stand-kremlin>>
- ³⁰ Joe Biden Foreign Policy. New York Times, 2020. <<https://www.nytimes.com/interactive/2020/us/politics/joe-biden-foreign-policy.html>>
- ³¹ 'They like Bernie': Biden says Russia working to prevent him from getting nomination. USA Today, 2020 m. vasario 24 d. <<https://eu.usatoday.com/story/news/politics/elections/2020/02/23/joe-biden-russians-election-interference/4851853002>>
- ³² The Power of America's Example: The Biden Plan for Leading the Democratic World to Meet the Challenges of the 21st Century <<https://joebiden.com/americanleadership/>>
- ³³ Candidates Answer CFR's Questions. Joe Biden Answers Our Questions <<https://www.cfr.org/election2020/candidate-tracker/joe-biden?fbclid=IwAR0tvuxydXLUealk1wAbHZ7dKtjKpfZ3L-NQyajQaxMSco0gytBEWy82YZQ>>
- ³⁴ Candidates Answer CFR's Questions. Joe Biden Answers Our Questions <<https://www.cfr.org/election2020/candidate-tracker/joe-biden?fbclid=IwAR0tvuxydXLUealk1wAbHZ7dKtjKpfZ3L-NQyajQaxMSco0gytBEWy82YZQ>>
- ³⁵ The Power of America's Example: The Biden Plan for Leading the Democratic World to Meet the Challenges of the 21st Century <<https://joebiden.com/americanleadership/>>
- ³⁶ Candidates Answer CFR's Questions. Joe Biden Answers Our Questions <<https://www.cfr.org/election2020/candidate-tracker/joe-biden?fbclid=IwAR0tvuxydXLUealk1wAbHZ7dKtjKpfZ3L-NQyajQaxMSco0gytBEWy82YZQ>>
- ³⁷ The Power of America's Example: The Biden Plan for Leading the Democratic World to Meet the Challenges of the 21st Century <<https://joebiden.com/americanleadership/>>
- ³⁸ Candidates Answer CFR's Questions. Joe Biden Answers Our Questions <<https://www.cfr.org/election2020/candidate-tracker/joe-biden?fbclid=IwAR0tvuxydXLUealk1wAbHZ7dKtjKpfZ3L-NQyajQaxMSco0gytBEWy82YZQ>>
- ³⁹ The Power of America's Example: The Biden Plan for Leading the Democratic World to Meet the Challenges of the 21st Century <<https://joebiden.com/americanleadership/>>

- 40 Ten pat.
- 41 Joseph R. Biden, Jr., „Why America Must Lead Again. Rescuing U.S. Foreign Policy After Trump“, 2020. <<https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2020-01-23/why-america-must-lead-again>>
- 42 Candidates Answer CFR's Questions. Joe Biden Answers Our Questions <<https://www.cfr.org/election2020/candidate-tracker/joe-biden?fbclid=IwAR0tvuxydXLUealk1wAbHZ7dKtjKpfZ3L-NQyajQaxMSco0gytBEWY82YZQ>>
- 43 Biden urges sanctions relief for Iran amid coronavirus, 2020. 04. 02. <<https://www.politico.com/news/2020/04/02/biden-sanctions-relief-iran-coronavirus-162016>>
- 44 Candidates Answer CFR's Questions. Joe Biden Answers Our Questions <<https://www.cfr.org/election2020/candidate-tracker/joe-biden?fbclid=IwAR0tvuxydXLUealk1wAbHZ7dKtjKpfZ3L-NQyajQaxMSco0gytBEWY82YZQ>>
- 45 The Biden plan to combat Coronavirus (COVID-19) and prepare for future global health threats <<https://joebiden.com/covid19/>>
- 46 General Election Polls. 2020 m. balandžio 10 d. <<https://projects.fivethirtyeight.com/polls/president-general/national/>>
- 47 How Trump Rewired the Electoral Map. Politico, 2020 m. vasario 7 d. <<https://www.politico.com/news/magazine/2020/02/07/election-2020-new-electoral-map-110496>>
- 48 FlveThirtyEight Polls. 2020 m. balandžio 10 d. <<https://projects.fivethirtyeight.com/polls/>>
- 49 George HW Bush: What makes a one-term president? BBC, 2018 m. gruodžio 2 d. <<https://www.bbc.com/news/world-us-canada-20861048>>
- 50 Presidential Approval Ratings -- Donald Trump. Gallup <<https://news.gallup.com/poll/203198/presidential-approval-ratings-donald-trump.aspx>>
- 51 Trump's Digital Advantage Is Freaking Out Democratic Strategists. New York Times, 2020 m. sausio 29 d. <<https://www.nytimes.com/2020/01/29/opinion/trump-digital-campaign-2020.html>>
- 52 Tracking The Money Race Behind The Presidential Campaign. NPR, 2020 m. kovo 20 d. <<https://www.npr.org/2019/04/16/711812314/tracking-the-money-race-behind-the-presidential-campaign>>
- 53 Trump Is The Most Unpopular President Since Ford To Run For Reelection. FiveThirtyEight, 2020 m. sausio 7 d. <https://fivethirtyeight.com/features/trump-is-the-most-unpopular-president-since-ford-to-run-for-reelection/>
- 54 How popular is Donald Trump? FiveThirtyEight, 2020 m. balandžio 10 d. <<https://projects.fivethirtyeight.com/trump-approval-ratings>>
- 55 Coronavirus Outbreak Triggering Significant Changes to American Society. IPSOS, balandžio 10 d. <https://www.ipsos.com/en-us/news-polls/abc-news-coronavirus-poll>

Rytų Europos studijų centras